

OD REDAKCJI

Autorzy niniejszego tomu zajmują się w swoich tekstach kwestią istoty i charakteru zmian zachodzących w obrębie kultury oralnej, a także różnymi zagadnieniami związanymi z wpływem medium pisma na formę i treść komunikatów ustnych. Czy kultura oralna, ze względu na ulotność mowy, jest z natury zmienna, czy też, będąc warunkowana kontekstem funkcjonowania, jest jednak stabilna? Czy medium, jakim jest pismo, stanowi tylko rejestrację wypowiedzi ustnej, czy też jest czynnikiem generującym zmianę jej natury, wpływając nie tylko na jej stronę formalną? Odpowiedzi na te pytania udzielone przez specjalistów z różnych dziedzin pokazują, że zrozumienie znaczenia medium komunikacyjnego może być niezwykle pomocne, a czasem wręcz niezbędne, dla zrozumienia istoty rozmaitych zjawisk literackich i kulturowych występujących w różnych czasach i miejscach.

Tom rozpoczyna tekst Jakuba Z. Lichańskiego, który nadaje dyskusji nad oralnością właściwy kierunek, przypominając o ścisłych związkach między oralnością a retoryką. Autor

przywołuje wypowiedzi Arystotelesa i Kwintyliana, które świadczą jednoznacznie o tym, że zagadnienia rozpatrywane dziś w ramach osobnej dyscypliny naukowej, od samego początku europejskiej refleksji nad istotą komunikacji międzyludzkiej, stanowiły ważny element teorii retoryki. Można powiedzieć, że tym samym jesteśmy w stanie uchwycić pewną płaszczyznę łączącą oralność z wypowiedzią przekazaną w formie tekstu pisanego.

Kwestia znaczenia pojawienia się pisma dla zjawisk charakterystycznych dla społeczeństw oralnych jest jednym z ważniejszych punktów współczesnej debaty naukowej. W tym kontekście ważnym głosem są wnioski Marka Węcowskiego, który w swoim tekście o początkach greckiego alfabetu, konkluduje między innymi, że użycie pisma alfabetycznego przez Greków musiało być wcześniejsze niż druga połowa VIII w. p.n.e. Okazuje się przy tym, że bardzo wyrafinowane biesiadne zabawy literackie od bardzo dawna z powodzeniem towarzyszyły typowo oralnej poezji. Nawet zaawansowane użycie pisma nie stanowi zatem w greckiej kulturze momentu zerwania z tradycją oralną, co zakładali niegdyś niektórzy badacze.

Skomplikowane relacje między piśmiennością a oralnością niejako uosabia grecki retor Izokrates. Joanna Janik przeprowadza gruntowną analizę jego *Panegyryku*, pokazując jak wiele cech oralnych można odnaleźć w tekście pisanym w czasach, kiedy pismo było już rozpowszechnione. Autorka konkluduje, że Izokrates nie daje się jednoznacznie zaklasyfikować ani jako pisarz, ani jako mówca, co dobrze pokazuje złożoność problemu.

Iwona Wieżel w artykule poświęconym narratywizacji doświadczenia w historii ustnej wykazuje, że forma i struktura tekstu *Historii* Herodota znajduje się w ścisłym związku z oralnym źródłem relacji tam zamieszczonych. Niezwykle ważnym elementem jest tutaj kontekst *performance'u*, który, jak pisze Autorka, „sankcjonuje ostatecznie istotę poetyckiej epiki Ho-

merowej oraz prozatorskiej epiki Herodota". Rekonstruowane reakcje odbiorcze zakładają publiczne odczytywanie relacji spisanych przez Herodota, co rzuca ciekawe światło na rolę tekstu pisanego w antycznej greckiej kulturze.

Problem relacji między tym, co spisane a tym, co opowiedane ustnie, coraz częściej pojawia się także w debatach biblistów. Jeden z elementów tej dyskusji został relacjonowany przez Eligiusza Piotrowskiego, który uważa, że kluczem do właściwego zrozumienia ewangelicznych opowieści o zmartwychwstaniu Jezusa jest podjęcie próby rekonstrukcji tradycji oralnej. Tradycja oralna jest, zdaniem Autora, swego rodzaju prehistorią tekstu pisanego, stanowiącego jej teologiczną interpretację, o czym świadczą choćby niespójności w pisemnych relacjach poszczególnych ewangelistów.

Tekst Ewy Nowak, poświęcony dziełu *Historia Brittonum*, przenosi nas do czasów średniowiecznych. Z wywodów Autorki wynika, że nawet w IX-wiecznej Europie mamy do czynienia z ciągłym balansowaniem pomiędzy oralnością i piśmiennością. Autor analizowanego dzieła tworzy w okresie, kiedy piśmienność próbuje wypierać tradycję ustną. W efekcie obserwujemy zależność dzieła od innych tekstów pisanych, przy jednoczesnym posiłkowaniu się źródłami mocno osadzonymi w tradycji oralnej.

Małgorzata Zadka w swoim artykule zajmuje się innym niż literacki rodzajem źródeł, a mianowicie listami, rejestrami i katalogami. Autorka pokazuje, że pojawienie się tego rodzaju tekstów, wbrew powszechnej opinii, nie musiało być wynikiem pojawienia się pisma. Co więcej, oralne listy czy katalogi okazują się być bardziej kompletne i zrozumiałe niż pisane, które są bardzo mocno osadzone w kontekście.

Artykuł Macieja Czeremskiego stanowi próbę zbudowania modelu, który wiąże pewne formy oralności z obserwacjami na temat ewolucyjnej historii ludzkiego mózgu. Autor dowodzi, że w ramach tego modelu da się wyjaśnić swego rodzaju

stabilność przekazów oralnych, która znika w momencie pojawienia się pisma, pozwalającego na daleko idące przetworzenia tradycyjnych motywów. Wywody Autora oparte są między innymi na założeniu, że kultura oparta na oralności kultywuje naturalne dla ludzkiego mózgu sposoby myślenia, podczas gdy piśmiennosc pozwala na odejście od nich, generując tym samym niestabilność przekazu.

O stabilności przekazywanych ustnie mitycznych opowieści pisze Andrzej Szyjewski, analizujący relacje między mitem i rytuałem w australijskich ceremoniach ognia. Autor polemizuje z tezami J. Goody'ego, który uznał, że nie istnieje spójna struktura mitu i wykazuje, że kreowanie nowych przekazów mitycznych jest ściśle związane z obowiązującym w danej kulturze mitycznym modelem świata.

Tom niniejszy kończy się dwoma recenzjami wydawniczymi autorstwa Ewy Nowak oraz Jędrzeja Solińskiego, którzy omawiają dwie ważne pozycje, które pojawiły się w ostatnim czasie na polskim rynku wydawniczym — przekład trzech traktatów Bedy Czcigodnego, a także książkę R. Haliliego na temat wpływu poezji oralnej na kształtowanie się albańskiej i serbskiej świadomości narodowej.

Żywię nadzieję, że niniejszy tom będzie stanowił dla Czytelników materiał inspirujący do przemyśleń i dalszych badań.

Sławomir Torbus